

ALVAR NUÑO, Antón. *Cadenas invisibles. Los usos de la magia entre los esclavos en el Imperio romano.* Besançon: Presses Universitaires de Franche-Comté, 2017. 219 pàgs. [17 x 24].

L'autor es basa per portar a terme la seva investigació en la historiadora russa Elena Micàjlova Staerman. Cal recordar la importància que tenia en l'etapa antiga l'esclavitud i l'apropament a la màgia era una fórmula per donar explicació i solventar els problemes de la vida quotidiana. Comenta els plantejaments de Franz Bömer per mitjà dels quals les pràctiques màgiques eren un recurs que empraven contra els seus patrons, tot i que aquestes practiques no quedaven només restringides a aquest sector de la població. De totes maneres els esclaus havien d'enfrontar-se a nombrosos conflictes en la seva vida diària i tractar de solventar-los.

El volum conté un primer capítol de recapitulació sobre l'esclavitud, en el que s'esmenten les característiques de la seva forma de vida, i en el segon es revisa el concepte de màgia, i com l'interpreten diversos historiadors. Tot i que considera que hi ha molts aspectes a estudiar, en el tercer capítol s'apropa a la identificació d'esclaus en els textos de maldició, ja que no sempre s'empraven fórmules específiques. També Alvar observa com alguns patrons es van aprofitar del talent dels esclaus en pràctiques màgiques. Tot i que aquestes pràctiques estaven més o menys professionalitzades segons el cas, i els esclaus gaudien d'una certa llibertat en el desenvolupament d'aquesta activitat. Finalitza l'obra amb un capítol on es mostren algunes pràctiques concretes, i es considera que de vegades la realització de rituals era una manera d'escapar dels càstigs dels seus patrons, analitza amulets i l'ús que se'n feia. Observa la relació entre les pràctiques màgiques i l'explotació sexual, la seva utilitat en l'entorn domèstic i s'apropa a l'esclavitud en l'entorn rural. Inclou un apartat d'abreviatures, bibliografia i un índex general.

L'autor opina que el fenomen social de l'esclavitud va influir en les decisions polítiques i econòmiques de les elits. Si es considera la màgia com una activitat de resistència –tal i com era propi dels anys noranta del s. XX-, aquesta era una resistència als models socials dominants i repercutia en una visió de la societat determinada per la lluita de classes. Llavors l'esclau pertanyia a un grup social oprimat i tenia el seu propi sistema cultural enfrontat al sistema aristocràtic. Cal repensar la màgia com un subsistema dins de la religió i si s'adopta aquest punt de vista no és una eina de resistència, sino una manera de reproduir l'ordre establert. Ell es decanta per la segona perspectiva i creu que són molt escassos els intents d'enfrontar-se al sistema. De totes maneres la societat romana estava formada per grups en conflicte. I considera que es tractava d'una conducta que els servia de refugi, en la qual podien expressar-se lliurement.

De fet, el llibre aprofundeix en molts aspectes, tot i que creu que és difícil arribar a conclusions sobre els esclaus que vivien aïllats en el món rural o a les galeres.

L'esclau no tenia drets jurídics, era una mercaderia de compra-venda, se'l aïllava i el seu patró s'aprofitava de les seves capacitats físiques i intel·lectuals.

La màgia era un sistema de comunicació. Tot i que hi havia sancions legals contra la màgia, cosa que mostra l'esforç de l'Estat per definir les pràctiques rituals, i les acusacions sobre aquest tipus d'activitats eren escasses. L'autor tracta d'esbrinar els casos de malediccions, l'origen social dels que les practicaven i aporta diversos esquemes.

En resum, tot i que no pot mostrar que hi havia unes pràctiques màgiques pròpies només dels esclaus, ens recorda que les seves pràctiques eren limitades i el sistema social romà mirava d'integrar-les en el sistema de valors col·lectiu. L'especialista ritual era un mediador i les pràctiques que portava a terme eren un recurs social per resoldre situacions concretes. Si bé totes les capes socials participaven del mateix sistema religiós, els esclaus tenien més limitacions en l'accés als recursos. No hi havia una consciència de classe entre els esclaus, ja que la seva procedència era molt diversa.

IHE
(Secretaria de la revista)

Traducción de la reseña anterior:

El autor se basa para llevar a cabo su investigación en la historiadora rusa Elena Micàjllova Staerman. Debemos recordar la importancia que tenía en la etapa antigua la esclavitud y el acercamiento a la magia era una fórmula para explicar y solucionar los problemas de la vida cotidiana. Comenta los planteamientos de Franz Bömer mediante los cuales las prácticas eran un recurso que empleaban contra sus patronos, a pesar de que dichas prácticas no quedaban solamente restringidas a este sector de la población. De todos modos los esclavos tenían que enfrentarse a numerosos conflictos en su vida diaria y tratar de solucionarlos.

El volumen contiene un primer capítulo de recapitulación sobre la esclavitud, en el que se mencionan las características de su forma de vida, y en el segundo se revisa el concepto de magia, y como lo interpretan diversos historiadores. A pesar de que considera que hay muchos aspectos a estudiar, en el tercer capítulo se aproxima a la identificación de esclavos en los textos de maldición, ya que no siempre se empleaban fórmulas específicas. También Alvar observa como algunos patronos se aprovechaban del talento de los esclavos en las prácticas mágicas. Aunque estas prácticas se encontraban más o menos profesionalizadas según el caso, y los esclavos gozaban de una cierta libertad en el desarrollo estas actividades. Finaliza la obra con un capítulo donde se muestran algunas prácticas concretas, y se considera que a veces la realización

de rituales era un modo de escapar de los castigos de sus patronos, analiza amuletos y el uso que se hacía de los mismos. Observa la relación entre las prácticas mágicas y la explotación sexual, su utilidad en el entorno doméstico y se aproxima a la esclavitud en el entorno rural. Incluye un apartado de abreviaturas, bibliografía y un índice general.

El autor opina que el fenómeno social de la esclavitud influyó en las decisiones políticas y económicas de las élites. Si se considera la magia como una actividad de resistencia –tal y como era propio de los años noventa del s. XX- ésta servía como modo de resistencia a los modelos sociales dominantes y repercutía en una visión de la sociedad determinada por la lucha de clases. Entonces el esclavo pertenecía a un grupo social oprimido y tenía su propio sistema cultural enfrentado al sistema aristocrático. De todos modos debemos repensar la magia como un subsistema dentro de la religión y si se adopta este punto de vista ésta no consiste en una herramienta de resistencia, sino en una manera de reproducir el orden establecido. Él se decanta por la segunda perspectiva y cree que son muy escasos los intentos de enfrentarse al sistema. De todos modos la sociedad romana estaba formada por grupos en conflicto. Y considera que se trataba de una conducta que les servía de refugio, en la cual podían expresarse libremente.

De hecho el libro profundiza en muchos aspectos, a pesar de que cree que es difícil llegar a conclusiones sobre los esclavos que vivían aislados en el mundo rural o en las galeras. El esclavo no tenía derechos jurídicos, era una mercancía de compra-venta, se lo aislaba y su patrón se aprovechaba de sus capacidades físicas e intelectuales.

La magia era un sistema de comunicación. De todos modos había sanciones legales contra la magia, cosa que muestra el esfuerzo del Estado por definir las prácticas rituales, y las acusaciones sobre este tipo de prácticas eran escasas. El autor trata de localizar los casos de maldiciones, el origen social de los que las practicaban y aporta diversos esquemas.

En resumen, aunque no puede mostrar que había unas prácticas mágicas propias sólo de los esclavos, nos recuerda que sus actividades eran limitadas y el sistema social romano miraba de integrarlas en el sistema de valores colectivo. El especialista ritual era un mediador y las prácticas que llevaba a cabo eran un recurso social para resolver situaciones concretas. Si bien todas las capas sociales participaban del mismo sistema religioso, los esclavos tenían mayores limitaciones en el acceso a los recursos. No había una conciencia de clase entre los esclavos, ya que su procedencia era muy diversa.

IHE
(Secretaria de la revista)